

juni - jaargang 15 - nummer 4

HET

rotonblad

4/2003

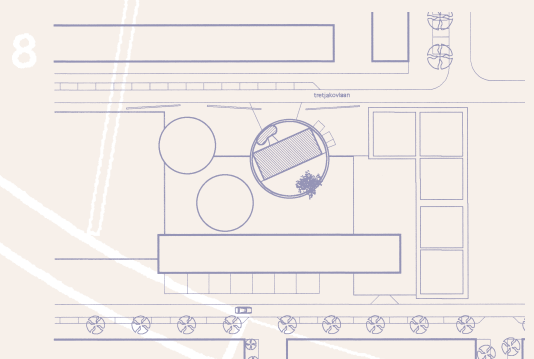
- ZUIVERINGSTROMMEL AMSTERDAM
- BELEIDSPLAN VVNH
- BOMEN OVER VUREN
- BOBBEL IN HELSINKI ZOO
- GION CAMINADA

Beeld is constructie

ZUIVERINGSTROMMEL AMSTERDAM/OKUNO-TEI TOKIO

Vlakbij de Amsterdamse Sloterpas is een voormalige waterzuiveringstroommel opgenomen in een woningbouwproject. De trommel zelf biedt plaats aan zeven woningen, ontworpen door Japan-liefhebber Paddy Tomesen, die hier ook zijn eigen woning annex architectenbureau heeft ingericht.

◁ De zuiveringstrommel maakt deel uit van een groter project op een voormalig waterzuiveringsterrein in Amsterdam-West.

◁ Situatieschets.

△ Een streng rechthoekig volume centraal in de cirkel.

Een dubbeltje kan raar rollen. Was er niet die onaardige leraar geweest die tegen hem had gezegd dat zijn Engels nooit goed genoeg zou zijn voor het vwo, dan was Paddy Tomesen wellicht nimmer in Dover beland om die taal bij te spijkeren. Dan had hij daar ook niet tijdens een vakantiebaantje die Japanners ontmoet die hem fascineerden. De manier waarop ze theedronken, dachten, en vooral de tijd en aandacht die ze daaraan gaven, wekte bij hem een grote nieuwsgierigheid naar hun cultuur.

Tomesen (1968) maakte zijn vwo af en ging in Delft architectuur studeren. Maar al kort na de eerste colleges vertrok hij voor drie maanden naar het land van de Rijzende Zon, als eerste van een aantal langere reizen tijdens welke hij intensief kennis maakte met de Japanse samenleving. Inmiddels heeft hij een eigen architectenbureau, waar hij de in het Verre Oosten geleerde aandacht en zorgvuldigheid in eigen werken gestalte geeft. De woningen in de zuiveringstrommel in Amsterdam-West vormen een van de eerste projecten die hij in Nederland vrijwel zelfstandig ontwierp, onder de vleugels van de architecten ▷

◁ Collectieve tuin.

Bjarne Mastenbroek en Dick van Gameren (de Architectengroep te Amsterdam).

Oude kerken

De belangstelling voor architectuur had Tomesen al jong. Als middelbare scholier hield hij ervan maquettes te maken, bij voorkeur in polystyreen. Al uit die maquettes - de mooiste staan verdekt opgesteld in zijn gloednieuwe woning - blijkt zijn grote liefde voor het maken zelf. Met uiterste nauwkeurigheid zijn de details, zoals van oude

△ Straatzijde. Bij de grote woningen wordt de trommelwand doorboord door balkons.

kerken, vervaardigd. Deze hobby bracht hem ertoe architect te worden. Tijdens die studie, begonnen in 1989, kwam z'n ervaring met modelbouwen zeer van pas. Al snel vroeg een docent hem mee te werken aan de presentatie van een prijsvraag. Van het een kwam het ander en in 1990 dacht hij: 'Als ik hier maquettes kan bouwen, kan ik dat net zo goed in Japan doen.' Dat leidde tot een stage van drie maanden in Tokio - bij bureau Team Zoo. Aansluitend kon hij, tot 1993, als freelancer bij Mecanoo architecten te Delft aan de slag.

Lange fietstocht

De stage in Japan, maar ook het werken bij Mecanoo wakkerden bij Tomesen de liefde voor het architectenvak sterk aan. Anders echter dan veel andere architectuurstudenten bleef hij vooral gegrepen door de ambachtelijke praktijk. In plaats van zoveel mogelijk te ontwerpen hield hij zich liever bezig met één opdracht, die hij dan begeleidde tot het laatste detail was gebouwd. Bij Mecanoo hield hij zich zo bezig met het Isala College in Silvolde, een gebouw waarin op bijzondere wijze hout is toegepast.

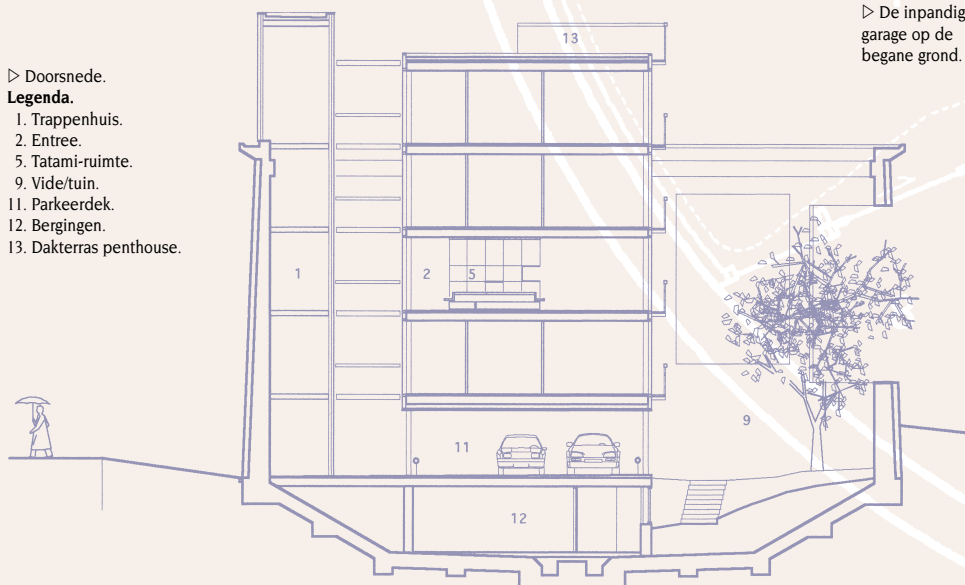
Maar de belangstelling voor Japan liet hem niet los. In 1992 ging hij er Japankunde bij doen aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Deze opleiding

▷ Doorsnede.

Legenda.

- 1. Trappenhuis.
- 2. Entree.
- 5. Tatami-ruimte.
- 9. Vide/tuin.
- 11. Parkeerdek.
- 12. Bergingen.
- 13. Dakterras penthouse.

▷ De inpandige garage op de begane grond.

werd in 1993 bekroond met een Europese studiebeurs, die hem in staat stelde een jaar naar de Waseda Universiteit in Tokio te gaan. Vooral dat jaar, samen met het halve jaar dat hij er zelf nog aan vastknoopte, vergrootte zijn kennis van Japan enorm. Hij maakte een lange fietstocht door het land en deed mee met allerlei gebruiken. Tomesen: 'Het duurt een tijd voor je werkelijk in die cultuur bent opgenomen, maar uiteindelijk had ik echte vrienden.'

Wekelijks bijverdienen

In 1995 studeerde Tomesen af in Delft, direct daarop vertrok hij weer oostwaarts. Hij wilde liever eerst dáár ervaring opdoen dan in Nederland: 'In

Japan gaat alle aandacht uit naar het maken zelf, naar het ambacht. Hier mag het bij wijze van spreken niets kosten, het meeste geld gaat naar de organisatie.'

Het lukte hem werk te krijgen bij architect Hiroshi Naito. Diens werk is uitgesproken eigentijds en niettemin duidelijk geïnspireerd op de traditie; onder meer zijn scheepvaartmuseum op het schiereiland Shima is bekend. Naito sensei (meester Naito) zat evenwel niet op een 'lastige' buitenlandse werknemer te wachten. Eenmaal werkzaam op het bureau stond er zo weinig beloning tegenover, dat hij wekelijks één dag moest bijverdienen in de bouw. Dat leverde wel een enorme praktijkervaring op en droeg er ongetwijfeld toe bij dat hij in 1997 onder auspiciën van Naito sensei zelf een eigen ontwerp mocht realiseren: het huis Okuno-tei in Setagaya-ku, Tokio. Dat deed hij precies op de manier die hij wilde: vanaf de eerste tekening tot het laatst gebouwde onderdeel.

Grenen constructie

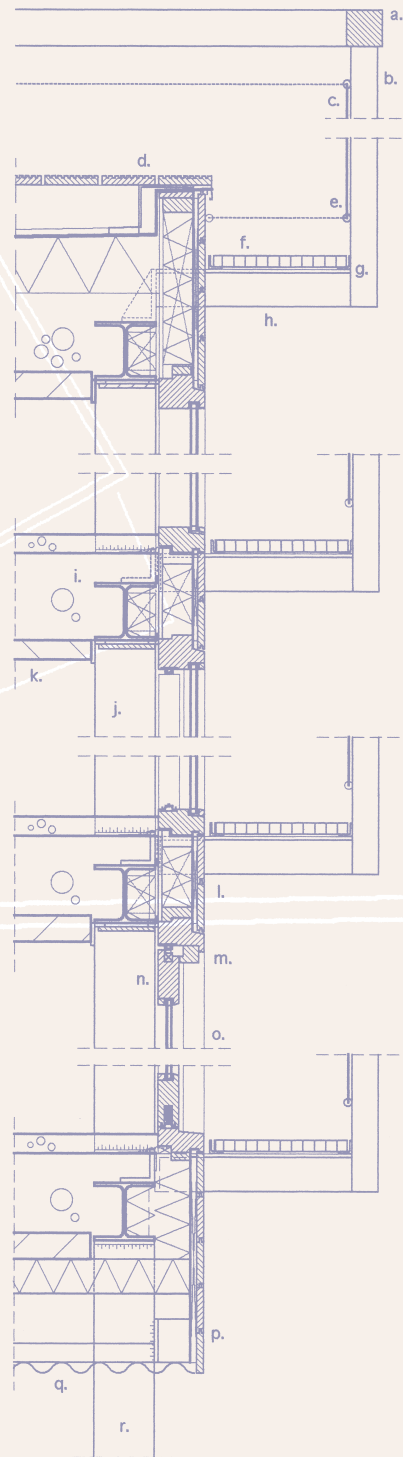
Dit huis (met atelier) is om vele redenen bijzonder, allereerst door het - typisch Japanse - intensieve ruimtegebruik. Het is klein: drie etages hoog, gebouwd op een perceel van 71 m². Hoogte, breedte en diepte werden volledig door de regels ter plaatse gedefinieerd. Deze leidden er tevens toe dat het een tunnelachtig huis werd: bijna geheel gesloten zijgevels en een vrijwel volledig beglaasde voor- en achterkant.

Interessanter nog is dat het hele huis wordt bepaald door de houtconstructie. Deze bestaat uit gelamineerde grenen kolommen en liggers (hart op hart 600 mm), slechts door vloeren en wandplaten met elkaar verbonden. Deze constructie dient een dubbel doel: ze draagt het huis, maar is ook de draagstructuur voor de bijna honderd schappen die de opdrachtgevers voor hun boeken en sculpturen wensten. Er werd dus meer hout gebruikt dan puur constructief noodzakelijk was, - geen bezwaar in dit houtrijke land. Het strakke ritme van het omhullende hout geeft hierdoor ook aan het interieur duidelijk geleiding en ruimtelijkheid. Voor Tomesen was Okuno-tei een statement waar hij met zijn architectuur voor staat: 'In een tijd waarin het beeld steeds meer wordt losgekoppeld van

▷ Verticale doorsnede.

Legenda.

- a. Iroko borstwering (100 x 100 mm).
- b. Balusters (70 x 10 mm), voetplaat (60 x 150 x 15 mm).
- c. Harmonicagaas (grijs).
- d. Bangkirai terrasdelen (140 x 24 mm).
- e. Aangelast oog met spankabels.
- f. Thermisch verzinkt ligger (35 x 35 x 5 mm).
- g. Thermisch verzinkt rooster (1.033 x 350 mm).
- h. T-profiel (70 x 100 x 10 mm; hart op hart 1.050 mm).
- i. HE-160A.
- j. Kokerprofiel (160 x 80 x d mm)/gordijnplank.
- k. Voorgespannen breedplaat (d = 70 mm); druklaag 210 mm; afwerkvloer 50 mm.
- l. Dpc-folie/ventilatie.
- m. Iroko kozijnen, behandeld met Olympic stain.
- n. Iroko schuifpui, behandeld met Olympic stain.
- o. Spouwglas, rendement low E, binnenblad gelaagd.
- p. Iroko delen, behandeld met Olympic stain.
- q. Melkweit polycarbonaat.
- r. Stalen kolom (d = 140 mm).

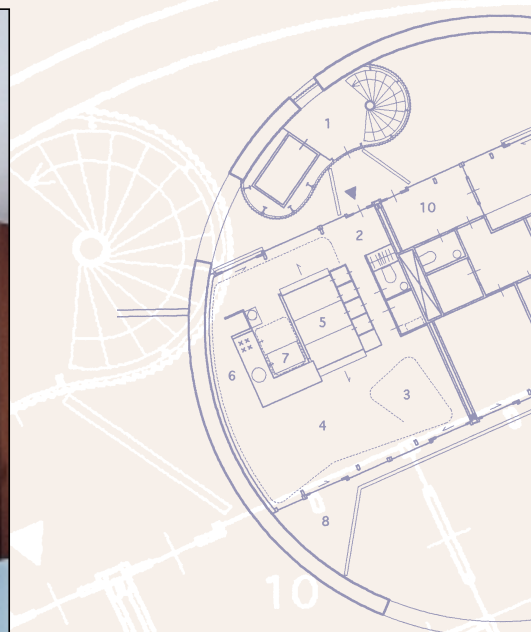

de technische oorsprong, vertelt dit huis puur over de kwaliteit van de constructie, materialen en details.'

Woeste installaties

De opdracht om in een voormalige zuiveringstroommel een woningbouwproject te ontwerpen kreeg Tomesen pas enkele jaren na terugkeer in Nederland, toen hij werkte bij de Architectengroep. Deze opdracht bleek bij uitstek geschikt zijn Japanse statement te herhalen in een Nederlandse setting. Ook nu ging het immers om een

locatie met uiterst strak omlijnde beperkingen en, gezien het gevraagde volume en het beschikbare grondoppervlak, om intensief ruimtegebruik.

Zijn plan maakt deel uit van een groter woningbouwproject op een voormalig waterzuiveringsterrein in Amsterdam-West; de opdracht hiervoor ging naar Mastenbroek/Van Gameren van de Architectengroep. Op dit terrein stond een aantal indrukwekkende zuiverings-trommels: ronde betonnen tonnen van circa 12 m hoog, met een verdiepte bodem, waarvan er één volledig in het plan werd geïntegreerd. Dat vroeg om een forse metamorfose want het was, aldus Tomesen, 'een soort kerker vol woeste installaties'. Maar toen het 'mooie schaaldak' eraf was en de installaties eruit waren gesloopt, bleef een fraaie omhulling achter.

Decentraal in cirkel

De Japanse invloed is in het gerealiseerde plan overal merkbaar, alleen al door de manier waarop Tomesen de gevraagde zeven woningen van drie lagen en een penthouse in de trommel heeft gesitueerd. Het nieuwe blok (steeds een kleine naast een grote woning) staat als een streng rechthoekig volume decentraal in de cirkel. Daarbij zijn de voor- en achtergevels vrijwel geheel van glas, gevat in kozij-

△ Keukenblok, tatami, kastenwand: zo compact en nauwkeurig geplaatst, dat ze nergens de ervaring van de totale ruimte onmogelijk maken.

nen van gevingerlast iroko, terwijl de zijkanten van het blok met de trommelwand samenvallen, al wordt die bij de grote woningen doorboord door zijdelingse balkons. Dankzij deze situering blijft circa de helft van de trommel als lege ruimte achter, waar een collectieve tuin is ingericht. Hoewel er uiteraard grote gaten in de trommelwand nodig waren om de woningen

voldoende daglicht te geven, werkt de wand nog wel als een robuuste omwalling. Dat geeft een prachtige verstillend en een ruimtelijk beeld waarbij de trommelwandmuur als buitenschil van de woningen wordt ervaren, precies zoals gebruikelijk is in Japan.

Tomekon Mansion

Een van de kleine woningen, op de middelste etage, is door Tomesen ingericht als eigen woning: Tomekon Mansion. Dit is zowel ambachtelijk als qua ruimtekunst werkelijk een proeve van zijn kunnen. Hij maakte het ont-

◁ De decentrale tatami met links het keukenblok en (niet zichtbaar) bad en rechts kasten, alle uitgevoerd in okoumé.

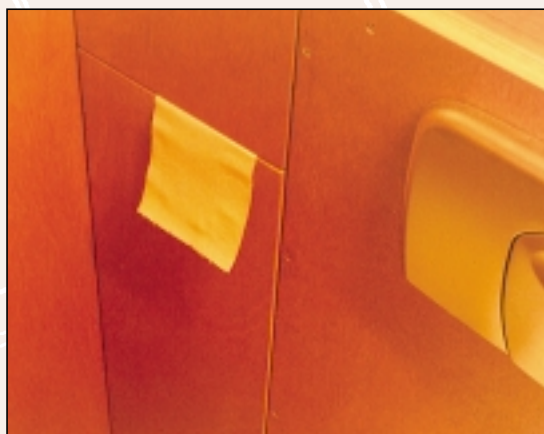
▷ Houten ofuro (bad).

◁ Plattegrond woning.
Legenda.

1. Trappenhuis.
2. Entree.
3. Slapen/logeren.
4. Wonen.
5. Tatamiruimte.
6. Koken.
7. Bad.
8. Balkon.
9. Vide/tuin.
10. Entree buren.

werp voor zijn toenmalige Japanse vriendin en bouwde het eigenhandig. Zijn huidige bureaupartner Theo Rooijackers was zowel bij het ontwerp als de uitvoering betrokken. Belangrijkste ruimtebepalend element is de tatami, een gevlochten stromat,

▽ Puur plezier in het ambacht. De wc-rol is weggewerkt in de achterwand.

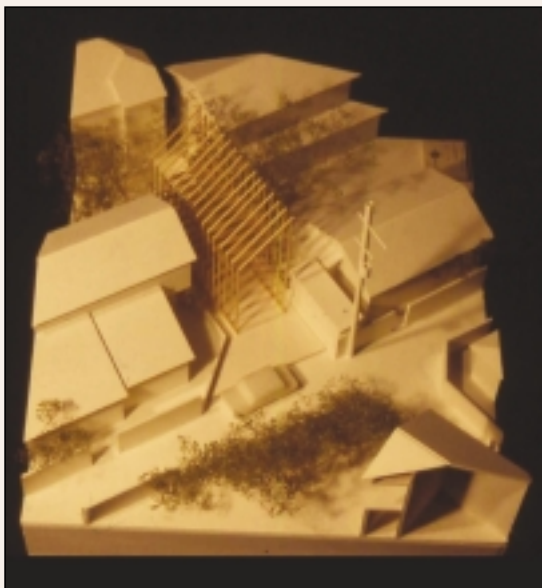
die net als het woonblok in de trommel decentraal in de ruimte is gesitueerd. De mat wordt omgeven door brede okoumé elementen die voor de nodige

beschutting zorgen, maar waarin tevens alle praktische benodigdheden zijn weggewerkt. Zo bevat het element aan de ene zijde van de tatami een ▷

Feiten en getallen

Locatie:	Zuiveringstrommel Amsterdam-West
Opdrachtgever:	M.J. de Nijs Projectontwikkeling BV Warmenhuizen
Architect:	De Architectengroep Amsterdam; Bjarne Mastenbroek/Dick van Gameren
Projectarchitect:	Paddy Tomesen
Constructeur:	Pieters Bouwtechniek BV Amsterdam
Aannemer/iroko kozijnen:	Bouwbedrijf/Timmerfabriek M.J. de Nijs en Zonen BV Warmenhuizen
Leverancier hout:	HIG Nederland BV Valkenswaard
Bouwperiode:	Juni 1999 - april 2000
Bouwkosten:	circa € 800.000,-

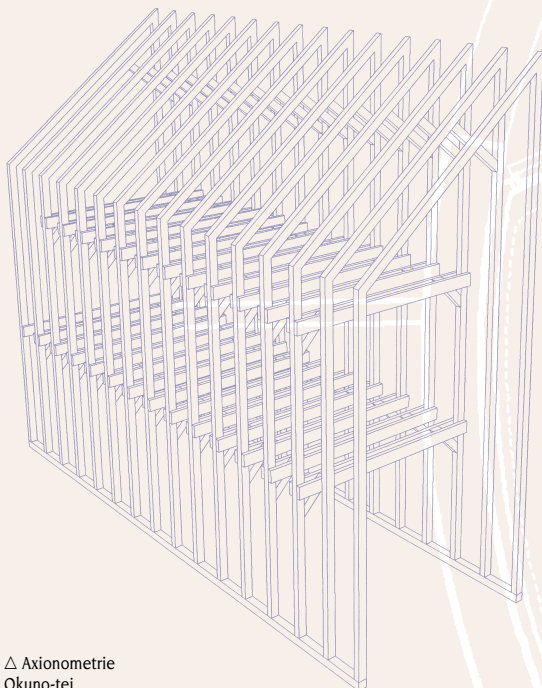
<i>Tomekon Mansion</i>	
Project:	Tomekon Mansion
Opdrachtgever:	Makiko Kon & Paddy Tomesen
Architect:	Rooijackers + Tomesen Architecten Amsterdam
Projectarchitect:	Paddy Tomesen
Aannemer:	Zelfbouw
Leverancier hout:	Houtgroep Van Drimmelen Zwijndrecht, Amsterdamsche Fijnhouthandel Amsterdam
Bouwperiode:	April 2000 - augustus 2000
Materiaalkosten:	€ 12.000,-

◁ Maquette
Okuno-tei.

▷ Bouwfase;
gelamineerde
grenen kolom-
men en liggers
(hart op hart
600 mm).

△ Axionometrie
Okuno-tei.

volledige keuken en een wasruimte, welke laatste geen afgesloten badkamer is, maar een open ruimte met douche en houten bad, een ofuro, met glazen achterwand en een gordijn aan de voorkant. Het element aan de andere kant bevat voornamelijk kasten, al zit daarin ook, duidelijk zichtbaar en als 'spiegel' van het keukenelement, een tokonoma, een felrood gekleurde nis waarin men in Japan de wierook brandt en offerandes zet voor voorouders.

Weldadige leegte

Alle okoumé elementen zijn dermate nauwkeurig geplaatst, dat ze nergens

de ervaring van de totale ruimte onmogelijk maken. Zijn er al twee functies achter elkaar geplaatst, dan worden deze stevast gescheiden door transparant materiaal. Het pure plezier in het ambacht straalt overal vanaf. Met gepaste trots toont Tomesen hoe hij extra mogelijkheden onzichtbaar heeft weggewerkt. Zo zijn onder de tatami twee verrijdbare bedden verborgen en is de rol wc-papier weggewerkt achter een spleet in de achterwand van het toilet. Een gordijn langs het plafond zorgt ervoor dat de ruimte een totaal andere ervaring kan bieden. Wanneer het gordijn wordt dichtgeschoven, ont-

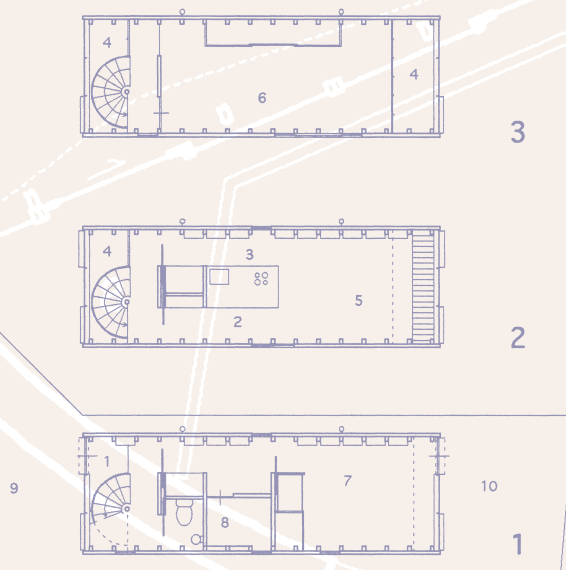

▷ Plattegronden.

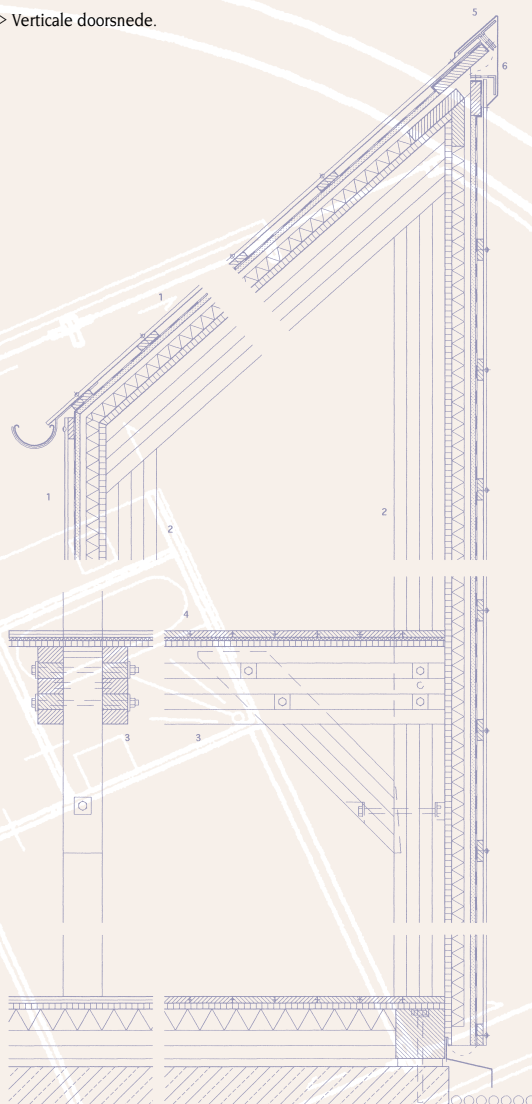
Legenda.

1. Entree.
2. Eethoek.
3. Keuken.
4. Vide.
5. Wonen.
6. Studeren.
7. Slapen.
8. Sanitair.
9. Wintertuin.
10. Tuin op het zuiden.

◁ Intensief
ruimtegebruik
op een perceel
van 71 m².

▷ Verticale doorsnede.

◁ Legenda.

1. Dak- en wandopbouw: 0,35 mm staalplaat, bitumen, gipsplaat, 15 mm spouw/30 mm isolatie, latten (45 x 45 mm), 15 mm dik grenentriplex.
2. Gelamineerd grenen kolommen (90 x 120 mm).
3. Gelamineerd grenen vloerbalken (60 x 180 mm).
4. Vloeropbouw: 15 mm dikke grenen vloerdelen, 12 mm dikke geluidsabsorberende plaat, 12 mm dik grenentriplex.
5. Stalen gezette afdekplaat (0,4 mm dik).
6. Insectengaas.

▷ In de Okunotei zijn beeld en constructie niet losgekoppeld.

▽ De constructie draagt niet alleen het huis, maar is ook de draagstructuur voor bijna honderd schappen.

▷ Japan op z'n smalst.

◁ Het trappenhuis bij de glazen voorgevel is van de overige ruimten via een schuifwand af te sluiten, voor de privacy en tegen de winterse kou.

staat zomaar een extra kamertje, een slaapvertrek voor logees. Maar ook geeft het, doordat de rail niet de lijn van de gevel volgt, ineens andere begrenzings aan het vertrek: gloeiend in plaats van recht.

Het resultaat is een klein architectonisch meesterwerk, waar uitsluitend door de zorgvuldig geplaatste en basaal vormgegeven houten elementen een unieke verstilling is ontstaan. Zoals bij de beste Japanse bouwkunst

gaat deze architectuur niet over vormen, maar over de ruimte daartussen. Niet de materie bepaalt de ruimtewerking, maar hoe tussen die materie een transparantie voelbaar wordt gemaakt. Hierdoor biedt zelfs dit piepkleine huis van 56 m² de ervaring van een weldadige leegte. Tomesen: 'Het geeft een stilte die voorwaarde voor alle scheppen is.'

Hilde de Haan